

JOAN F. MATEU

«LA UNIVERSITAT HA DE CONSCIENCIAR LA SOCIETAT DEL VALOR CULTURAL DEL PAISATGE»

Anna Mateu

© Fotos article: Miguel Lorenzo

«El procés de degradació i destrucció de paisatges, un patrimoni fràgil i viu, concita una creixent atenció i preocupació entre nosaltres i arreu d'Europa; no podem continuar ignorant les polítiques territorials». Amb aquesta reflexió, el catedràtic de Geografia de la Universitat de València Joan F. Mateu defensa la necessitat d'una docència compromesa amb els valors naturals i culturals del paisatge. Mateu va ser el representant de la Facultat de Geografia i Història encarregat de llegir la tradicional lliçó magistral de l'acte d'obertura del curs

**«EL RECTOR TAMBÉ
VA TENIR PARAULES PER
A LA LLIÇÓ MAGISTRAL
DE JOAN F. MATEU. TOMÀS
VA AFIRMAR QUE 'PAISATGE,
PAÍS I GENT DEL PAÍS SÓN
UNA UNITAT INDESTRIABLE'»**

acadèmic 2006 - 2007. Sota el títol «Paisatge i docència. L'obra d'Eduard Soler i Pérez», Mateu va convidar la comunitat universitària a reflexionar al voltant de dues crisis a les quals assistim actualment: la del paisatge i la de la docència.

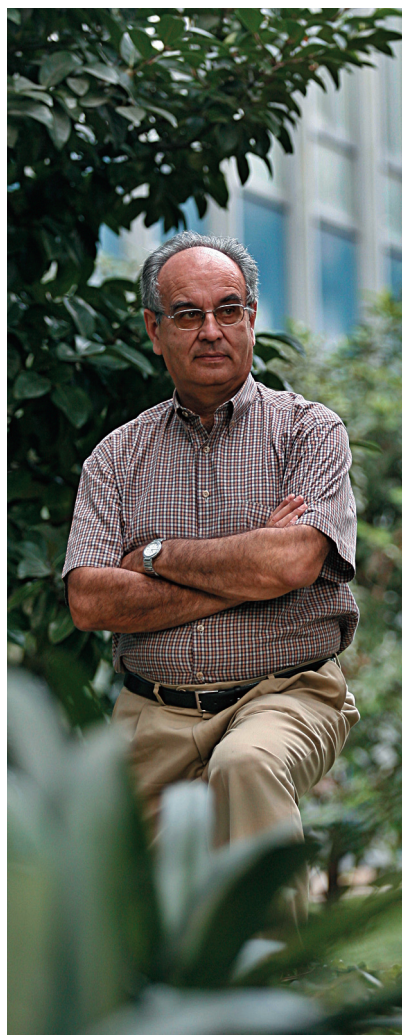
L'obertura del curs acadèmic és un dels actes més importants que realitza la Universitat de València, i com a tal, la solemnitat i el protocol són dos dels seus elements més destacats. Com és costum, la cita va tindre lloc al Paranimf de l'edifici històric de la Nau, i amb ella es donava per inaugurat el pre-

sent curs el passat 21 de setembre. Presidit pel rector Francisco Tomás, amb la vestimenta acadèmica pertinent –toga negra en contrast amb el ventall de colors desplegat als primers bancs de la sala, com pertoca a cada titulació–, i pel conseller de Territori i Habitatge, Esteban González Pons, i el director general d'Universitats, José Capilla, l'acte va ser, a més d'un balanç del curs anterior i una presentació d'objectius per al present, tota una reflexió sobre el paper de la universitat a la nostra societat i una dura crítica envers algunes actituds polítiques que, en paraules del rector, «trivialitzen» el propi nom i concepte de la universitat.

«Ensenyar, aprendre, investigar, transferir el coneixement a la societat, formar els ciutadans de futur» són les funcions que el rector Tomás va atribuir a la universitat. Per exercir-les, Tomàs va deixar clara la necessitat d'una major autonomia per a la Universitat, el que es va traduir en una crítica a les últimes lleis aprovades pels governs autonòmic i central, i a la mancança d'inversions en personal i en infraestructures que pateix la Universitat de València. «Diffícilment podrà exercir-se una veritable autonomia si no es disposa dels mitjans», va sentenciar Tomàs.

Però el rector també va tenir paraules per a la lliçó magistral de Joan F. Mateu. Tomàs va afirmar que «Paisatge, país i gent del país són una unitat indestruïble. Cada vegada és més obvi que no hi ha qualitat de vida per a les persones, per a les gents del país, si no s'incorpora la sostenibilitat del paisatge a les polítiques públiques i a la vida quotidiana; que no hi ha futur per a les gents del país, si no hi ha protecció del seu paisatge.» Una tasca més que assumeix la Universitat de València per «evitar la destrucció, promoure la conservació i transmetre aquests valors a les noves generacions». Mentrestant, a la seua esquerra, el conseller de Territori i Habitatge, González Pons, restava en silenci.

«UNA DE LES RIQUESSES DE LA UNIVERSITAT ÉS LA INTERDISCIPLINARIETAT I LA CONFLUÈNCIA DE SABERS»

■ EL PAISATGE EDUCADOR DE SOLER I PÉREZ

Joan F. Mateu comenta abans de l'entrevista que va conèixer Eduard Soler i Pérez (1845 – 1907) per casualitat quan estudiava les inundacions del Xúquer i, encara que en un principi no li va suggerir res, a poc a poc va anant descobrint aquesta figura que ara defineix com a «brillant». Més enllà de la seua tasca com a degà de la Facultat de Dret i de ser un dels fundadors de la Institución Libre de Enseñanza, Eduard Soler i Pérez destaca per la seua gran funció com a docent i educador que va deixar una forta empremta entre aquella generació d'estudiants de la nostra universitat. Joan F. Mateu ens descobreix aquesta figura en el curs en què es compleixen cent anys de la seua mort.

«Paisatge i docència. L'obra d'Eduard Soler i Pérez». Per què va elegir aquest tema per a la seua lliçó magistral?

En aquests moments estem en una època de crisi tant del paisatge com de la docència, en aquest cas universitària. Davant d'aquestes dues crisis, la lliçó pretén reflexionar-hi buscant una al·legoria, que vaig voler personificar en la figura d'Eduard Soler i Pérez. No es tracta, doncs, d'un discurs commemoratiu, sinó d'un discurs que naix de les urgències del present.

Potser les urgències respecte al paisatge estan més clares a causa de la degradació progressiva que pateix el territori, però a què es refereix amb la crisi de la docència?

Ens trobem en un procés en què la convergència europea està introduint uns canvis que demanen una interacció més complexa entre professor i estudiant. La docència no s'ha de reduir a la relació tradicional de l'aula, sinó que ha de caminar cap a una educació activa. Això vol dir que aquesta relació no s'ha de circumscriure només a l'horari de docència en l'aula, sinó

també a altres activitats, com les tutories i les pràctiques.

En aquest sentit, es podria entendre que Soler i Pérez tenia un concepte de docència bastant modern?

Completament. Quan estudies la seua figura, no saps ben bé si estàs parlant de fa cent anys o d'una proposta innovadora totalment actual. Eduard Soler i Pérez és un professor que no solament dedica l'horari de classe en l'aula. Ell els mana treballs, els porta d'excursió... La Institución Libre de Enseñanza, de la qual Soler i Pérez va ser un dels fundadors, posava la relació entre professor i estudiant en un primer terme, i una relació que no s'acotava a l'horari de classe, sinó que s'integrava en moltes altres activitats de caràcter complementari sense perdre de vista el caràcter integrador, formador i educador que pretenia la institució. Totes elles, proposades que continuen tenint una gran validesa en un moment de renovació de la docència universitària com el que vivim en l'actualitat.

No podem oblidar, però, que Eduard Soler i Pérez era el degà de la Facultat de Dret. Avui dia no ens resultaria un poc curiós que un professor de dret organitzara excursions a espais naturals com feia Soler i Pérez?

Per a la nostra mentalitat és possible que ens sorprenga. Però ell s'emportava els seus alumnes d'excursió i al mateix temps introduïa conceptes jurídics arran d'aquelles visites.

Com ho feia això?

Posem per cas l'excursió que realitza al riu Xúquer amb els seus alumnes. El Xúquer ha estat, i és, un riu molt canviant de marges en la part baixa de la Ribera, de manera que hi ha un conflicte permanent entre els llauradors d'una banda i els de l'altra per una qüestió de propietat. Soler i Pérez pretén explicar quines són les previsions jurídiques respecte de la propietat quan es tracta de rius inestables com en aquest cas. Molts dels conflictes que avui ha de dirimir el món jurídic fan referència a l'entorn, i cal conèixer-lo en tota la seua dimensió per poder treballar. Això ja ho tenia clar Soler i Pérez fa cent anys.

En el seu discurs, el rector Francisco Tomás va parlar del concepte d'universitat entesa com una institució la missió de la qual va més enllà d'ensenyar i aprendre.

És un concepte que lliga amb allò que entenia Soler i Pérez de la docència?

Eduard Soler i Pérez va ser l'únic catedràtic expedientat de la Universitat de València en la crisi de 1875. Va ser expulsat sis anys, temps que passa a Madrid i significa per a ell una reorganització de caràcter mental. Allí va poder viure, juntament amb els altres expedientats, en un ambient puridisciplinari, perquè hi havia qui venia del camp de les ciències naturals, del dret, de la història... I precisament una de les riqueses, i dels avantatges, de la universitat és aquesta interdisciplinarietat, aquesta confluència de sabers. Davant del nostre món complex, integrat, on tot està interrelacionat, la universitat aporta un plus social com fa Soler en aquell moment, complementant la formació dels seus estudiants.

Traslladant això a la universitat actual. Hi ha una segmentació o fragmentació de sabers?

Malgrat la segmentació de campus que ve donada per la seua naturalesa física, a la Universitat de València sí que trobem experiències de caràcter transversal: hi ha propostes, títols, activitats intercampus... Al meu parer hi ha una mobilitat interna amb bons resultats i ben valorats pels estudiants i els professors. I això ens mostra una universitat que treballa de cara a la societat. Perquè normalment els problemes de la societat són de dos tipus: uns que demanen la solució d'una qüestió molt específica i uns altres per als quals cal

tindre una bona perspectiva de conjunt. La universitat és un entorn on es retroalimenten els uns i els altres. És açò el que li dóna força, disposar d'aquests dos contrapesos.

Tornant a la lliçó, vostè defineix *paisatge* com un mot ambigu i polisèmic, quins diferents significats hi trobem?

Paisatge és una expressió ambigua i polisèmica primer que res per la gran confluència de sabers –parlem de paisatges naturals, urbans, agraris...–, però també per les dues concepcions que trobem. Hi ha qui entén que el paisatge és la fesomia del territori, les formes, i per tant objectives i cartografiables. Es pot fer un mapa o un atlas de paisatges, per exemple. Però a banda d'aquest plantejament objectiu també tenim una visió subjectiva. Tenim tota l'escola dels pintors que posa l'èmfasi, precisament, no en allò observat, sinó en l'observador. Per tant, el paisatge és una percepció.

**«HI HA UNA PART
DEL PAISATGE QUE ÉS
TOTALMENT CULTURAL
I QUE TROBEM A LES
IMATGES PICTÒRIQUES
O LITERÀRIES»**

Per això, d'entrada és una expressió àmplia, ambigua, polisèmica... La definició que jo aporte en la lliçó és un concepte híbrid en què participen els dos plantejaments. Per exemple, l'horta de València només és allò que puguem cartografiar o té també uns valors atorgats? Hi ha una part del paisatge que és totalment cultural i que trobem a les imatges pictòriques o literàries, per exemple a les novel·les de Blasco Ibáñez. No seria igual l'horta sense les imatges que al llarg dels segles ens ha anat deixant la pròpia cultura.

Es pot dir que nosaltres mateixos construïm la imatge dels paisatges?

Exactament. Per això dic que el concepte de paisatge és un concepte híbrid. Hi ha unes imatges amb un punt fort d'identificació urbana o ciutadana, unes altres de caràcter educatiu, unes altres amb valor patriòtic. Per exemple el Penyagolosa, que immediatament li associem uns valors que no té el canyó del Montlleó, que és al costat.

El rector, al final del seu discurs, va fer referència a la seua lliçó. Ell va relacionar directament els conceptes de paisatge i de país, què n'opina?

La identificació amb el paisatge i país és un altre valor cultural del paisatge. Hi ha una frase del metge castellonenc Àngel Sánchez Gozalbo que diu «l'exponent major de la pàtria és el paisatge». Aquesta és precisa-

ment la idea del rector i cal dir que la seua reflexió final la subscriu al complet. És una reflexió magistral la que fa al respecte que resumeix perfectament el sentit del discurs en allò que feia referència al paisatge.

El rector també va fer referència a la destrucció actual que pateix el territori i al paper de la Universitat de València al respecte, quina és al vostre parer la responsabilitat que ha de tenir-hi la Universitat?

La Universitat, davant de la crisi del paisatge, ha de treballar principalment amb els seus instruments clàssics. En primer lloc, la universitat aporta investigació de qualitat, en aquest cas sobre paisatges valencians. Segon, la universitat pot aportar docència del paisatge. En aquests moments, grups de professors de la nostra universitat ixen de camp els caps de setmana amb els seus estudiants i hi ha titulacions de nova implantació que inclouen en les pràctiques usuales aquestes eixides de camp amb molt bons resultats. Per

últim, i no menys important, la universitat ha d'aportar també una consciència cívica del valor cultural del paisatge, totalment necessària per a preservar-lo.

**«EDUARD SOLER I PÉREZ
VA SER SOBRETOT
UN EDUCADOR»**

Què ha quedat a la Universitat de València d'Eduard Soler?

Soler i Pérez va tenir continuadors, especialment entre els estu-

dians de dret que van estar en contacte amb ell i a qui va mostrar els valors del paisatge. És el cas de Carlos Sarthou Carreres, Azorín, Altamira o Gabriel Miró. Alguns participants en la posterior creació de la *Geografía General del Reino de Valencia* tenen també a veure amb els seus ensenyaments. Les formes de concebre i percebre el paisatge que va transmetre als seus estudiants ens donarien una pista de caràcter cultural respecte del que va ser el paisatgisme valencià entre 1900-1920.

Va ser Eduard Soler i Pérez un educador abans que un professor?

Sens dubte. Soler i Pérez no transmet només un codi jurídic o un tractat, ell transmet valors cívics. I el paisatge és un excel·lent recurs educador per transmetre valors com l'esforç i l'harmonia del sistema natural i les societats humanes. En última instància, les persones, a més de coneixements han de tenir valors de caràcter col·lectiu i ètic, cívic. 🔄

Anna Mateu. Llicenciada en Periodisme per la Universitat de València.